

LIETUVA

„Švento vyčio žirgai“ - buvo mano vienas pirmųjų paveikslų. Baltų didingų žirgų idėja, besiganančių šventuose Lietuvos ažuolynuose, senai mane traukė. Žirgai pasirenę padėti žmonijai! Akimirksnio žinianešiai, jau pabalnoti, jau laukiantys šauksmo. Tokią mintį išsakiau savo draugui Leonidui Semionovičiui Tian-Šanskiui, ir jis užsidegė, būdamas šiems įvaizdžiams dėmesingas poetas. Neužilgo, atėjęs pas mane, atnešė skirtą eilėrašį „Baltieji žirgai“.

Aptardavom mes didingą Lietuvos epą su V.V. Stasovu¹ ir Vladimiru Solovjovu. Lietuva visados turėjo daug draugų. Klausydamasis apie mano [tapybos darbų] planus Vladimiras Solovjovas kedendavo savo ilgą barzdą kartodamas: „O juk tai Rytai, didieji Rytai“. O Stasovas, šypsodamasis į savo dar ilgesnę žilą barzdą, kalbėdavo: „Kaip gi ne Rytai, jeigu ir kalba tokia artima sanskritui?“. Kur pasilikę yra mano „Švento vyčio žirgai“? Buvo ir paveikslas „Vaidilos“. Aikštelėje tarp šventų ažuolų buvo atliekamos senovės apeigos. Kur jis dabar, nežinau. Taip pat buvo paveikslas „Perkūnas“. Visai neseniai iš Ženevos atėjo žinia, kad paveikslas priklauso kažkokiai tai rinktautojai. Taigi, kiek žinių apie šaunųjį lietuvių epą pasklido po pasaulį.

D. Tarabildienė Miera Karoga Madonna
D. Tarabildienė The Mother of Peace Banner

D. Tarabildienė Taikos Motina

Po kelionės didžiuoju vandens keliu „Nuo Varangiečių į Graikus“ norėjosi išbandyti ir kitą ne mažiau didį vandens kelią Nemunu. 1903 metais mudu su Elena Ivanovna keliavome po Lietuvą. Didelė tai buvo kelionė įvairiomis istorinėmis vietovėmis. Visur buvo tapomi etiudai, - Elena Ivanovna visur paveikslavo. Dalis jos paveikslučių buvo įtraukta į Grabariaus „Meno istoriją“ bei kitus veikalus, skirtus senovės paminklams. Lietuvoje buvo nutapyta daug etiudų. Šių etiudų likimas savitas. Pasklido jie po visą pasaulį. Kartą Kalifornijoje teko matyti mano [tapytus] „Kauno bažnyčią“, ir „Tvirtovės griuvėsius prie Nemuno“, ir „Senovės pilį Gardine“. Ir ten, už vandenyno, jie atlieka savo uždavinį, primindami lietuviškas grožybes, istorinį šios senovinės šalies palikimą.

Kelionė po Lietuvą buvo labai įvairi. Apart patogių susisiekimo priemonių tekdavo pasikratyti ir valstietiskose bričkose. Strigdavome ir biriuose smėlynuose. Stebėjomės, kada smėlio audros metu iš pusiau užpūstos trobos išlisdavo vietinis gyventojas. Bet rūsti aplinka nenustelbdavo draugiškos lietuvių šypsenos. Kartą teko apsistoti tokiuose nuošaliuose nakvynės namuose, kad nejučia aplankydavo mintys, ar tikrai atlaikys kambario skląščiai.

Bet ir tokie akimirkos nuogastavimai neturėjo pagrindo. Nieko blogo visos šios kelionės metu mums neatsitiko; atvirksčiai, nutiko daug gerų dalykų. Apsistodami įvairiose vietose esame klausęsi aklo dainiaus, teko užrašyti visą eilę gražiausių didvyriškų sakmių. Iš aplankytų tautų Lietuva paliko nuoširdžiausią įspūdį. Pojūčių abipusiškumas labiausiai įtikina. Didvyriškus bruožus keisdavo nuostabūs, kupini savęs atsižadėjimo moteriški žygdarbiai. Ne kartą tekdavo iš vidaus prisiminti, kodėl

lietuvių kalba yra artima didžiajam sanskritui. Iš tos pačios didybės, iš to paties lobingumo susiklostė ir lietuviška dvasinė savastis.

Prabėgo eilė metų, pasirodė nedaršus Čiurlionis. Galų gale, 1915 metais, man pranešė: „Baltrušaitis primygtinai nori parašyti straipsnį apie jūsų meną. Ar Jūs neprieštarautumėte?“. Asmeniškai iki tol man neteko susitikti su Baltrušaičiu, bet jį žinojau kaip pakilų ir jautrų poetą. Mes visi skaitėme jo veikalus ir džiaugėmės, kaip jautriai jis išvertė Tagorės „Gitandžali“. Tikrai toks tikras poetas, kaip Baltrušaitis, galėjo meistriškai pagerinti ir Bhagavad Gytos vertimą. Reikėjo būtent, kad lietuvių poetas taip nuostabiai apipavidalintų amžinus Didžios Indijos priesakus.

Baltrušaičio straipsnis vadinosi: „Vidiniai Rericho Kūrybos Ženkliai“. Žinoma, jis buvo vienas giliausių mano regėtų. Jame pasireiškė ne tikrai prigimtinis poetas, bet būtent lietuvių poetas, mokėjęs suteikti šiltai jaudinančios reikšmės daug kam, ką aš ypatingai myliu.

Ir visi kiti susitikimai su lietuviais tapdavo nepamirštamais. Štai Paryžiuje mes sutikome lietuvių pasiuntinį Klimą. Tik susitikę, jau iš karto pajutome visą jo draugišką svetingumą. Ir buvo nepaprastai lengva kalbėti su juo apie įvairius dalykus, nes ten, kur yra pasitikėjimas, ten atsiranda ir žodžiai ir gėrio mintys tvirtėja.

Taip pat negaliu pamiršti, kad Lietuvoje buvo išsakytas pritarimas mūsų kultūros vertybių išsaugojimo Paktui. Mūsų archyve saugomi straipsniai iš lietuviškų leidinių. Kiekviename iš jų jaučiamas ne sausas oficialus požiūris, bet nuoširdus šios idėjos neatidėliojimo supratimas. Raudonąjį Kultūros Kryžių - mūsų Taikos Vėliavą supranta draugai lietuviai. Tauta, kalbanti kupina nuostabių seniausių šaknų kalba, žinoma, supranta, kad istoriniai, meno, mokslo paminklai yra tikroji tautinė vertybė. Tegu virš visų šių lobių plazda Vėliava Saugotoja, priminsianti visom kartom, mažiems bei dideliems, kad šiuose žmogaus genijaus paminkluose gyvuoja didžiosios kultūros sąvoka. O Kultūra yra tarnystė Šviesai, yra švietimo sąlygis ir pažangos laidas. Ten, kur yra vertinami kultūros lobiai, ten tautinės šaknys bus tvirtos, ten išsiugdys savimonė ir bus apsaugota tautos garbė. Visa tai nėra atsietos sąvokos, bet tikroviškiausi geriausios ateities varikliai. Tikrasis džiaugsmas ten, kur gyvuoja kultūros šaknys.

Ten, kur tauta myli savo didžiąją praeitį ir dirba ateičiai, galima giesmė ir visoks kūrybinis pasireiškimas. Daug kartų tenka kalbėti apie vartus į ateitį. Juk vartų sąvoka jau yra kūrybinis priesakas. Vartus reikia pastatyti, reikia tvirtai įtvirtinti stulpus; kad vartai būtų patrauklūs, jie turi būti nuostabūs. Žinoma, nežinantis praeities, negali mastyti apie ateitį. Būtų ypač gražu, kad senovės bruožai neįgautų kažkokio tai užbaigtumo, bet būtų tikraisiais vartais į geriausią ateitį. Kiekvienam žmogui leista mastyti apie geriausią ateitį. Ir lietuviškuose ažuolynuose, ten, kur po šaknimis ir akmenimis dar užsilikę protėvių senoviniai aukurai, ten visiškai geranoriškai, pilnai suvokiant ir su abipusia džiaugsminga šypsena jau skamba ateities nuovoka.

Džiaugsmas mūsų laikmetyje yra labai reta vertybė. Kiek kartų tekdavo rašyti apie tai, kad gebėjimas džiaugtis jau yra, tarsi, kažkoks naujas mokslas. Mokėti rasti prielaidas džiaugsmui viso pasaulinio sąmyšio apsuptyje – nelengva. „Džiaukis“ ir „Padėk“ – į tai šaukti yra mūsų laikmečio būtinybė. Atsiliepia į juos sumišę: kaip gi džiaugtis, kaip gi padėti? Bet padėti reikia visuose keliuose – visur, kur prasiskverbia nuoširdus žodis. Ir padedant ir kuriant negali būti sąlyginių ir atsiktinių dalinimų. Abu šie veiksmai yra bendražmoniški.

Nudžiugome gavę žinią, kad Lietuvoje mūsų Draugija pradėjo leisti žurnalą „Naujoji sąmonė“. Būtent ši naujosios sąmonės sąvoka iš tikrųjų turi mums teikti džiaugsmą. Negalima nusakyti, kaip dabar reikia tikrosios atnaujintos sąmonės. Visų žmoniškųjų žodžių nepakaks pavaizduoti kaip tai skubiai yra būtina. Tikrai išplėtosios sąmonės pagalba galima pajusti ir žmoniškąjį skausmą ir žmoniškąjį džiaugsmą. Tikrai plačiu suvokimu ir geranoriškumu galima pajusti, kur reikia pagelbėti ir su kuo kartu galima pasidžiaugti. Ar ne džiugu, kad Lietuva siekia naujosios sąmonės? Lietuva geranoriškai trokšta žinoti. Toks žinojimas gali kurti gerį. Ten, kur įsitvirtins toks gerasis žinojimas, galima bus užmegsti ir sandraugą. Bendradarbiavimas, sandrauga, kooperatyvas, kiek kartų teigtos šios vertingiausios sąvokos, bet nedažnai joms priskiriama toji širdies kūrybos prasmė, kurią jos ir turėtų reikšti.

„Naujoji Sąmonė“ mus labai nudžiugino. Ar galima nesidžiaugti žinia, kad kuopa įvairių meno ir žinių sričių jaunų darbštuolių atranda apibendrinantį pamatą gyvoje doryboje (etikoje) ir naujojoje sąmonėje. Perpasakydami Baltrušaičio minėto straipsnio įkvepiančią baigiamąją mintį, tarsim: „Pabrėžiant šį esminį ryšį su eiliniu gyvenimo potraukiu, belieka pridurti, kad niekas geriau nevainikuoja kaip dalyvavimas laikmečio dvasiniame žygdarbyje“... Džiaugiuosi galėdamas baigti šį raštą nuostabia didžiojo Lietuvos poeto mintimi.

Nikolajus Rerichas

1936 m.

„Urusvati“, Himalajai

¹ Vladimiras Vasiljevičius Stasovas, rusų menotyrininkas, sūnus architekto Vasilijaus Petrovičiaus Stasovo, 1832 metais rekonstravusio Vilniaus gubernijos Gubernatoriaus rūmus (dab. Lietuvos Respublikos prezidentūra). Rusijos architektūros aukštasis klasicizmas.